

УДК 159.923.2
DOI <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2023-1-6>

СТАВЛЕННЯ ДО ЕМІГРАЦІЇ ТА ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Дідковська Л. І.

*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології*

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, Україна
orcid.org/0000-0003-4462-1135
didkovska@gmail.com*

Ключові слова: *еміграція,
ставлення до еміграції,
індивідуальні цінності,
ціннісні орієнтації,
дорослий вік.*

У статті представлено результати дослідження особливостей ставлення до еміграції у дорослих з різними ціннісними орієнтаціями. Показано, що дорослі з різними домінуючими ціннісними орієнтаціями (із орієнтацією на цінності збереження і виходу за межі власного Я (конформізм, традиція, доброзичливість, універсалізм, безпека), з орієнтацією на цінності самозвеличення і відкритості до змін (самостійність, досягнення, влада, гедонізм, стимуляція) та з недиференційованим ціннісним профілем) статистично значуще не відрізняються між собою за оцінками власного ставлення до еміграції і до людей, які емігрують, припустимості власної еміграції, готовності до постійної еміграції, бажання життя за кордоном для своїх дітей і за оцінкою власної обізнаності у питаннях еміграції. З'ясовано, що чим більше дорослі орієнтовані на цінність влади, тим більш позитивним є їхнє ставлення до людей, які емігрують. Показано, що чим яскравіше у системі ціннісних орієнтацій досліджуваних виражені цінності влади або досягнень, тим вище вони оцінюють власну готовність емігрувати на постійно. Встановлено наявність оберненого зв'язку між мірою вираженості ціннісної орієнтації на традиції та між оцінкою власного бажання життя за кордоном для своїх дітей. Доведено, що дорослі з домінуючою ціннісною орієнтацією на самостійність найвище оцінюють припустимість еміграції для самих себе і свою обізнаність у темі еміграції. Встановлено, що респондентів з домінуючими цінностями самозвеличення і відкритості до змін з більшою ймовірністю до еміграції може спонукати пошук можливостей для самореалізації та пропозиція цікавої і престижної роботи в іншій країні, тоді як наявність такої роботи у країні проживання, навпаки, може стримувати їх від еміграції. Виявлено, що досліджуваних, у яких домінують цінності збереження і виходу за межі власного Я, з більшою ймовірністю від еміграції можуть стримувати сімейні обставини. Доведено, що чим більше дорослі орієнтуються на конформізм, тим з більшою ймовірністю від еміграції їх може стримати страх перед різницею культури та світогляду з іншою країною і тим менш значущою для неї в цьому плані буде наявність цікавої і престижної роботи у країні проживання.

ATTITUDES TOWARD EMIGRATION AND PERSONAL VALUE ORIENTATIONS

Didkovska L. I.

Ph.D. in Psychology,

Associate Professor at the Department of Psychology

Ivan Franko National University of Lviv

Universytetska str., 1, Lviv, Ukraine

orcid.org/0000-0003-4462-1135

didkovska@gmail.com

Key words: *emigration, attitudes toward emigration, personal values, value orientations, adulthood.*

The article presents the results of a study of the attitudes toward emigration of adults with different personal value orientations. It was shown that individuals with different dominant personal value orientations (with an orientation toward the values of conservation and Self-transcendence (conformity, tradition, benevolence, universalism, security), with an orientation toward the values of Self-enhancement and openness to change (self-direction, achievement, power, hedonism, stimulation) and with an undifferentiated value profile) do not statistically significantly differ from each other in how they rate their own attitude to emigration and to people who emigrate, acceptability of their own emigration, readiness for permanent emigration, desire to live abroad for their children and in how they rate their own knowledge about emigration. It was found that the more a person is oriented towards the value of power, the more positive is attitude towards people who emigrate. It was shown that the more values of power or achievement are expressed in the system of value orientations, the higher is one's willingness to emigrate permanently. It has been proven that individuals with a dominant orientation toward the value of self-direction highly rate the acceptability of emigration for themselves and their own knowledge about emigration. It was shown that individuals with dominant orientation toward the values of Self-enhancement and openness to change emigrate more often in search of opportunities for self-realization and the offer of interesting and prestigious job in another country, while the availability of such job in the country of residence, on the contrary, may keep these individuals from emigration. It was found that individuals with an orientation toward the values of conservation and Self-transcendence are more often refuse to emigrate due to family circumstances. It has been proven that the more a person is oriented toward the value of conformity, the more likely it is that fear of the difference in culture and worldview with another country will keep him or her from emigrating, and the less significant in this regard will be the availability of an interesting and prestigious job in the country of residence.

Постановка проблеми. Проблеми, пов'язані з еміграцією, набувають на сьогодні особливого значення у нашій країні. Практично щодня зростає кількість людей, які були вимушені переїхати жити в інші країни. Частина з них можуть повертатися додому, а дехто намагається адаптуватися до нового життя і вже не планує повертатися. Проте зрозуміло, що еміграція в актуальній ситуації не є універсальним вибором для усіх українців. За даними зарубіжних досліджень, які було

проведено у мирні часи, економічні, політичні та соціальні причини спонукають до переїзду лише близько 75% емігрантів [7]. І хоча гіпотетично в умовах війни вплив зовнішньої соціальної ситуації на еміграційний вибір може бути дещо більшим, все ж важливу роль у його здійсненні відіграють індивідуально-психологічні характеристики самої людини, її прагнення, актуальні потреби, домінуючі ціннісні орієнтації, наявність можливостей для реалізації найбільш особистісно зна-

чущих цінностей тощо [1; 3]. Одним із чинників, який впливає на ставлення людини до еміграції та її міграційну готовність, можуть бути її домінуючі ціннісні орієнтації. Поняття ціннісних орієнтацій можна охарактеризувати як провідні орієнтири у житті людини, які багато в чому визначають її уподобання та поведінку в різних ситуаціях, спонукають до тих чи інших дій, до прийняття тих чи інших рішень [5]. Як показують результати досліджень європейських і американських науковців, більш позитивне ставлення до еміграції та наявність міграційних намірів найчастіше спостерігаються у людей із домінуючими особистісними орієнтаціями на цінності самостійності, влади, досягнень і гедонізму, тоді як переважання цінностей традицій і доброзичливості взаємопов'язане з більшою прихильністю людини до своєї культури і рідної країни [10]. Окрім цього, дослідниками встановлено, що ставлення до еміграції пов'язане не лише з індивідуальними цінностями і ціннісними орієнтаціями окремих людей, але й з цінностями, які домінують у конкретному соціумі. Так, домінування у соціальній групі чи певному соціумі цінності універсалізму пов'язане з більш позитивним ставленням до еміграції в цілому і до емігрантів зокрема. Натомість переважаючи цінності безпеки, традицій і конформізму навпаки пов'язані з більш негативним ставленням до еміграції [6; 8; 9].

За даними досліджень вітчизняних науковців, позитивне ставлення до еміграції та висока міграційна готовність найчастіше характеризують особистостей, які орієнтовані на індивідуальність та самостійність, цінують працю, високий соціальний статус, можливість здобувати нові знання, уміння й навички, за допомогою яких вони можуть ставати більш соціально-психологічно адаптованими. Особливо яскраво подібна тенденція виявляється у молодому віці [4]. Враховуючи результати проведеного теоретичного огляду, потрібно констатувати, що проблема зв'язку між ставленням до еміграції та між домінуючими цінностями й ціннісними орієнтаціями особистості залишається недостатньо вивченою в українській психологічній науці та потребує подальших емпіричних досліджень.

Мета дослідження – емпіричне виявлення особливостей ставлення до еміграції у дорослих з різними ціннісними орієнтаціями. Для досягнення поставленої мети передбачалося виконання таких завдань: 1) емпірично визначити особливості ставлення дорослих до еміграції та їхні домінуючі ціннісні орієнтації; 2) емпірично виявити зв'язки між окремими показниками ставлення дорослих до еміграції та між їхніми ціннісними орієнтаціями; 3) виокремити серед досліджуваних підгрупи з різними ціннісними орієнтаціями

і порівняти їх за показниками ставлення до еміграції; 4) побудувати факторну модель ставлення до еміграції і ціннісних орієнтацій особистості.

Методика і організація дослідження. Для виявлення особливостей ставлення до еміграції у дорослих з різними ціннісними орієнтаціями було проведено емпіричне дослідження. У дослідженні взяли участь 75 дорослих, середній вік яких становить 37,6 років (Std.Dev. = 8,85). Розподіл досліджуваних за статтю є таким: 85% опитаних – жінки, 15% – чоловіки. За критерієм сімейного статусу досліджувану групу можна охарактеризувати так: 71% опитаних перебувають у шлюбі, 15% – в офіційно незареєстрованих стосунках, 9% є одинаками, а решта 5% – це розлучені особи. За наявністю дітей досліджувані розподілилися таким чином: у 36% опитаних є одна дитина, 33% мають двох або більше дітей, а ще 31% досліджуваних не мають дітей. Враховуючи критерій рівня освіти, досліджувану групу можна охарактеризувати так: 72% опитаних мають вищу освіту, у 16% неповна вища освіта, 5% досліджуваних мають науковий ступінь, у 4% середня освіта, а решта 3% респондентів мають середню спеціальну освіту. За типом трудової (професійної) зайнятості досліджувані розподілилися таким чином: 36% – це наймані працівники (спеціалісти), 23% є самозайнятими особами, 14% досліджуваних займають керівні посади, 9% є робітниками, 7% є безробітними, ще 7% є студентами, 3% опитаних – державні службовці, а ще 1% респондентів є власниками бізнесу. За критерієм місця проживання групу можна охарактеризувати так: 57% досліджуваних народилися в невеликому місті, 20% є вихідцями із села, 19% опитаних народилися в обласному центрі, а ще 4% досліджуваних народилися в СМТ. Щодо місця актуального проживання, то так само більше половини опитаних (52%) проживають у місті, 38% – в обласному центрі, 9% досліджуваних живуть у селі, а ще 1% – в СМТ. Оцінюючи рівень фінансового добробуту своєї сім'ї, більше половини досліджуваних (54%) відзначили, що у них достатньо грошей не лише для того, щоб задовольняти базові потреби членів сім'ї (їжа, одяг, зв'язок тощо), але й для купівлі деяких коштовних речей, наприклад, вартісної побутової техніки, сучасних гаджетів. Ще 28% досліджуваних вказали, що у них здебільшого достатньо грошей для задоволення базових потреб сім'ї і вони можуть робити деякі заощадження, але їм часто бракує грошей для купівлі дорогих речей. У 13% рівень фінансового добробуту сім'ї є нижчим за середній: у цих досліджуваних достатньо грошей, щоб задовольняти частину базових потреб членів сім'ї (наприклад, потребу у їжі), тоді як на задоволення іншої частини цих потреб (наприклад, купівлі

деякого одягу) їм вже бракує коштів. 4% досліджуваних вказали, що рівень фінансового добробуту їхньої сім'ї є низьким, тоді як лише 1% опитаних оцінили його як високий. Отже, підсумовуючи, у досліджуваній групі переважали дорослі заміжні жінки, які є матерями щонайменше однієї дитини, мають вищу освіту, працюють в якості найманих працівниць, народилися й актуально проживають у місті та оцінюють рівень фінансового добробуту своєї сім'ї як вищий за середній.

Емпіричне дослідження проводилося у формі опитування. Для дослідження було використано анкету, розроблену для визначення різних показників ставлення респондентів до еміграції, а також методу «Портрет цінностей» (PVQ) Ш. Шварца в адаптації І. Семків. До анкети було включено питання про те, як досліджувані оцінюють своє ставлення до еміграції і до людей, які емігрують, наскільки припустимою для них є думка про власну еміграцію, чи готові вони емігрувати тимчасово або на постійно, як вони оцінюють вплив різних чинників на власне бажання емігрувати, що могло би стримати їх від еміграції, якою є їхня думка про те, що чекає на емігрантів за кордоном, наскільки вони вважають себе обізнаними у питаннях еміграції тощо. Методика «Портрет цінностей» давала змогу діагностувати домінуючі ціннісні орієнтації досліджуваних, а також міру їхньої зорієнтованості на окремі цінності – самостійність, традиція, влада, безпека, універсалізм, доброзичливість, досягнення, гедонізм, стимуляція, конформізм [2]. Статистична обробка отриманих результатів проводилася із використанням комп'ютерної програми Statistica, у якій було реалізовано описову статистику, кластерний аналіз методом K-means, дискримінантний аналіз, факторний аналіз методом Varimax normalized із застосуванням критерію кам'яного осипу, лінійну кореляцію за Пірсоном, однофакторний дисперсійний аналіз ANOVA і тест Шеффе ($p < 0,05$).

Результати дослідження. Аналізуючи відповіді досліджуваних на анкетні питання, можна таким чином охарактеризувати їхнє ставлення до еміграції. Опитані доволі високо оцінюють те, наскільки позитивним є їхнє ставлення до еміграції (Mean = 3,38, Std.Dev. = 0,95) і до людей, які емігрують (Mean = 3,69, Std.Dev. = 0,86). Так само доволі високою є оцінка припустимості для досліджуваних думки про те, що вони самі можуть емігрувати (Mean = 3,29, Std.Dev. = 1,31) і готовності емігрувати на постійно (Mean = 2,58, Std.Dev. = 1,34). Дещо нижчими є оцінки дорослими власної обізнаності у темі еміграції (Mean = 2,90, Std.Dev. = 1,15) і бажання, щоб їхні діти жили за кордоном (Mean = 2,09, Std.Dev. = 0,68). Найбільш значущим чинником, який може мотивувати дорослих до еміграції, є втеча від небезпеки (Mean = 0,66,

Std.Dev. = 0,47). Водночас, на думку опитаних, саме цей чинник є найбільш вагомим в плані прийняття рішення про еміграцію і для інших людей (Mean = 0,89, Std.Dev. = 0,31). Серед чинників, які можуть стримати дорослих від еміграції, найбільш значущими є сімейні обставини (Mean = 0,60, Std.Dev. = 0,49). Оцінюючи ймовірність наявності у житті емігрантів різноманітних чинників, опитані найвище оцінили твердження про те, що на емігрантів за кордоном чекають ностальгія і туга за батьківщиною (Mean = 4,25, Std.Dev. = 0,72).

Також аналіз результатів описової статистики показує, що в опитаних дорослих на середньому рівні виражена схильність до усіх діагностованих ціннісних орієнтацій: самостійність, безпека, універсалізм, доброзичливість, досягнення, гедонізм, стимуляція, конформізм, влада, традиція. Найбільш вираженою серед інших є зорієнтованість досліджуваних на цінність самостійності (Mean = 4,91, Std.Dev. = 0,71), тоді як найменше вони орієнтовані на цінність традиції (Mean = 3,10, Std.Dev. = 1,13).

Проведений кореляційний аналіз показав такі результати. Чим більше у дорослих виявляється ціннісна орієнтація на традиції, тим меншим є їхнє бажання життя за кордоном для своїх дітей ($r = -0,25$, $p < 0,05$). Досліджувані, які є більше зорієнтованими на цінності досягнень або влади, вище оцінюють свою готовність виїхати в еміграцію назавжди ($r = 0,25$ і $r = 0,31$, $p < 0,05$). Більш позитивним ставлення до еміграції є у тих дорослих, які більше орієнтуються на цінність влади ($r = 0,29$, $p < 0,05$) (табл. 1). По мірі зростання зорієнтованості на цінність самостійності спостерігається зростання переконаності у тому, що на емігрантів за кордоном чекають приємні та нові враження, подорожі ($r = 0,31$, $p < 0,05$), а також зменшується оцінка того, наскільки часто емігранти зустрічаються з дискримінацією після переїзду в іншу країну ($r = -0,25$, $p < 0,05$) (табл. 2).

Респонденти, які більше орієнтуються на цінність стимуляції або на цінність гедонізму, вище оцінюють можливість досягнення емігрантами після переїзду кращих побутових умов ($r = 0,25$ та $r = 0,30$, $p < 0,05$). Чим більшою цінністю для досліджуваних є безпека, тим більше вони переконані у тому, що після переїзду в іншу країну емігранти переживають ізоляваність від соціуму ($r = 0,27$, $p < 0,05$) (табл. 2).

Дорослих, які більшою мірою орієнтовані на цінність конформізму, частіше до еміграції може спонукати вищий рівень медицини в іншій країні ($r = 0,24$, $p < 0,05$), а рідше – втеча від небезпеки ($r = -0,24$, $p < 0,05$). Також виявлено, що чим яскравіше виявляється ціннісна орієнтація на конформізм, тим рідше досліджувані вважають,

Таблиця 1

Зв'язки між ціннісними орієнтаціями і показниками ставлення до еміграції

Показники ставлення до еміграції	Ціннісні орієнтації		
	Традиція	Досягнення	Влада
Оцінка ставлення до емігрантів	-0,13	0,17	0,29 *
Оцінка готовності до постійної еміграції	-0,21	0,25 *	0,31 *
Оцінка бажання життя за кордоном для своїх дітей	-0,25 *	0,14	0,17

* – $p < 0,05$

Таблиця 2

Зв'язки між ціннісними орієнтаціями та уявленнями про життя емігрантів за кордоном

Що чекає на емігрантів за кордоном?	Ціннісні орієнтації			
	Самостійність	Стимуляція	Гедонізм	Безпека
Ізольованість від соціуму	0,04	-0,04	-0,10	0,27 *
Кращі побутові умови	0,20	0,25 *	0,30 *	0,03
Дискримінація	-0,25 *	-0,09	-0,06	-0,18
Подорожі, приємні нові враження	0,31 *	0,20	0,02	-0,10

* – $p < 0,05$

Таблиця 3

Зв'язки між ціннісними орієнтаціями та чинниками, які можуть спонукати до еміграції

Що може спонукати до еміграції?	Ціннісні орієнтації				
	Конформізм	Стимуляція	Досягнення	Влада	Безпека
Втеча від небезпеки	-0,24 *	-0,07	-0,13	-0,14	-0,09
Пропозиція цікавої і престижної роботи	-0,13	0,25 *	0,28 *	0,27 *	-0,07
Пошук можливостей для самореалізації	0,03	0,14	0,14	0,24 *	-0,14
Шлюб з іноземцем/іноземкою	-0,05	0,16	0,19	0,21	-0,23 *
Рівень медицини	0,24 *	-0,05	0,03	-0,07	0,28 *
Пропозиція цікавої і престижної роботи (інші)	-0,27 *	-0,20	-0,19	-0,08	-0,16

* – $p < 0,05$

що інших людей до еміграції може спонукати пропозиція цікавої і престижної роботи ($r = -0,27$, $p < 0,05$). Водночас подібна пропозиція цікавої і престижної роботи більшою мірою може спонукати до еміграції респондентів, у яких яскравіше виявляється зорієнтованість на цінності стимуляції ($r = 0,25$, $p < 0,05$), досягнень ($r = 0,28$, $p < 0,05$) або влади ($r = 0,27$, $p < 0,05$). Пошук можливостей для самореалізації є більш значущим чинником прийняття рішення про еміграцію для дорослих, які більше орієнтуються на цінність влади ($r = 0,24$, $p < 0,05$). А чим більше дорослі цінують безпеку, тим рідше до еміграції їх може спонукати шлюб з іноземцем/іноземкою ($r = -0,23$, $p < 0,05$), тоді як більш значущим чинником еміграції для них є рівень медицини в іншій країні ($r = 0,28$, $p < 0,05$) (табл. 3).

Для опитаних з вираженою ціннісною орієнтацією на конформізм більш значущим чинником, який може стримати їх від еміграції, є страх перед

різницею культури та світогляду з іншою країною ($r = 0,24$, $p < 0,05$), тоді як наявність цікавої і престижної роботи в країні проживання, навпаки, менше стримує їх від прийняття рішення про еміграцію ($r = -0,25$, $p < 0,05$). Дорослих, які більше орієнтовані на цінності традицій, з більшою ймовірністю від еміграції може стримувати природа їхньої рідної країни ($r = 0,25$, $p < 0,05$), а тих, у кого в системі цінностей домінує доброзичливість, – цінність історичної пам'яті ($r = 0,25$, $p < 0,05$) (табл. 4). Опитані, у яких більше виявляється орієнтація на цінності стимуляції і влади, частіше як джерело інформації про еміграцію і життя в іншій країні використовують знайомих іноземців ($r = 0,25$ і $r = 0,25$, $p < 0,05$) (табл. 5).

Також чим більш вираженою у досліджуваних є ціннісна орієнтація на стимуляцію, тим частіше джерелом інформації про еміграцію у них є їхні друзі ($r = 0,28$, $p < 0,05$) (табл. 5).

Таблиця 4

Зв'язки між ціннісними орієнтаціями і чинниками, які можуть стримати від еміграції

Що може стримати від еміграції?	Ціннісні орієнтації		
	Конформізм	Традиція	Доброзичливість
Наявність цікавої і престижної роботи	-0,25 *	-0,17	-0,12
Боязнь різниці культури та світогляду з іншою країною	0,24 *	0,20	-0,02
Цінність історичної пам'яті	0,23	0,21	0,25 *
Природа батьківщини	0,08	0,25 *	0,09

* – $p < 0,05$

Таблиця 5

Зв'язки між ціннісними орієнтаціями і джерелами інформації на тему еміграції

Джерела інформації на тему еміграції	Ціннісні орієнтації	
	Стимуляція	Влада
Друзі	0,28 *	0,13
Знайомі іноземці	0,25 *	0,25 *

* – $p < 0,05$

Для подальшого порівняння ставлення до еміграції дорослих з різними ціннісними орієнтаціями було проведено кластеризацію досліджуваних за їхніми домінуючими ціннісними орієнтаціями. Як показали результати кластерного аналізу, серед опитаних можна виокремити три кластери (рис. 1). У першому кластері найбільше серед інших ціннісних орієнтацій виявляються орієнтації на цінності конформізму, традицій,

доброзичливості, універсалізму і безпеки (умовно цей кластер можна назвати як «досліджувані з домінуючими цінностями збереження і виходу за межі власного Я»). Опитані у другому кластері не мають окремих домінуючих ціннісних орієнтацій, але їхня орієнтація на цінності конформізму, традицій, доброзичливості, універсалізму, самостійності, стимуляції, гедонізму, досягнень, влади і безпеки виявляється найяскравіше,

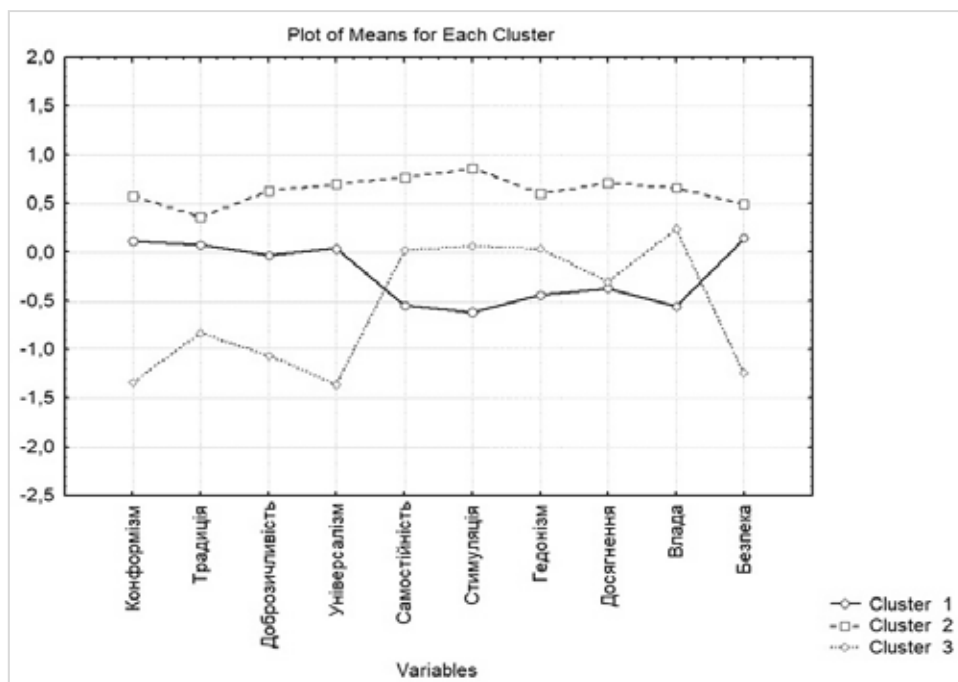

Рис. 1. Графік кластеризації досліджуваних за ціннісними орієнтаціями

порівнюючи з респондентами із двох інших кластерів (цей кластер умовно можна назвати як «досліджувані з недиференційованим ціннісним профілем»). У третьому кластері було об'єднано дорослих, домінуючими ціннісними орієнтаціями у яких є самостійність, стимуляція, гедонізм, досягнення і влада (цей кластер умовно можна назвати як «досліджувані з домінуючими цінностями самозвеличення і відкритості до змін»).

Високу достовірність кластеризації підтверджують результати проведеного дискримінаційного аналізу, відповідно до якого загальний відсоток коректності розподілу становить 98,64% (коректність віднесення досліджуваних до першого і третього кластерів збережена у 100% випадків, а до другого кластера – у 95,83%). Найбільш значущими при кластеризації виявилися показники зорієнтованості опитаних на цінності конформізму ($p = 0,01$), універсалізму ($p = 0,00$) і самостійності ($p = 0,00$).

За результатами порівняння досліджуваних з виокремлених кластерів було виявлено, що у дорослих з різними домінуючими ціннісними орієнтаціями спостерігаються статистично значущі відмінності за показниками оцінки дискримінації як одного із аспектів життя емігрантів за кордоном ($F = 3,38$, $p = 0,03$), пропозиції цікавої і престижної роботи ($F = 3,44$, $p = 0,03$) та пошуку можливостей для самореалізації ($F = 3,74$, $p = 0,02$) як чинників, які можуть стимулювати до еміграції, безробіття ($F = 3,67$, $p = 0,03$) і рівня медицини ($F = 3,90$, $p = 0,02$) як чинників, які, на думку досліджуваних, можуть спонукати до еміграції інших людей, а також наявності цікавої і престижної роботи в країні їхнього проживання ($F = 3,68$, $p = 0,03$) та сімейних обставин ($F = 3,52$, $p = 0,04$) як чинників, які можуть стримати досліджуваних від еміграції.

Уточнення отриманих відмінностей за тестом Шеффе показало, що досліджувані з домінуючими цінностями самозвеличення і відкритості до змін нижче оцінюють ймовірність того, що емігрантам після переїзду до нової країни доведеться зіткнутися із дискримінацією, порівнюючи з тими опитаними, для яких більш значущими є цінності збереження і виходу за межі власного Я ($p = 0,03$). Можливо, що індивідуалізм, незалежність, висока мотивація до успіху і досягнень, орієнтація на новий досвід, які властиві для респондентів з домінуючими цінностями самозвеличення і відкритості до змін, позитивно впливають на їхню переконаність у тому, що завдяки своїй наполегливості, автономності та націленості на досягнення успіху емігранти у новій країні зможуть уникнути дискримінації у ставленні до них з боку інших. Також для дорослих з цінностями

самозвеличення і відкритості до змін більш значущими в плані прийняття рішення про еміграцію є такі чинники, як пропозиція цікавої і престижної роботи в іншій країні та пошук можливостей для самореалізації, тоді як на респондентів, які орієнтовані на цінності збереження і виходу за межі власного Я, вплив зазначених чинників є меншим ($p = 0,04$ і $p = 0,03$).

Наявність цікавої і престижної роботи у країні проживання є більш значущим чинником, який може стримати від еміграції, для дорослих з домінуючими цінностями самозвеличення і відкритості до змін, ніж для тих, які орієнтовані на цінності збереження і виходу за межі власного Я ($p = 0,03$). Натомість вплив такого чиннику, як сімейні обставини, навпаки, є більш значущим в плані відмови від еміграції для досліджуваних з домінуючими цінностями збереження і виходу за межі власного Я, порівнюючи з тими, котрі зорієнтовані на цінності самозвеличення і відкритості до змін ($p = 0,04$). Тобто респондентів, орієнтованих на цінності самостійності, досягнень, влади, стимуляції та гедонізму, пропозиція цікавої і престижної роботи в іншій країні може спонукати до еміграції, а наявність такої роботи у країні проживання буде стримувати їх від еміграції. В опитаних, які більше орієнтовані на цінності традицій, доброзичливості, конформізму, універсалізму та безпеки, не було виявлено характерних чинників, які можуть спонукати їх до еміграції, за якими вони відрізняються від дорослих з іншими домінуючими ціннісними орієнтаціями. Водночас сімейні обставини з більшою ймовірністю зможуть стримати від еміграції цих досліджуваних, якщо порівнювати їх з тими, у котрих домінують інші ціннісні орієнтації. Респонденти з недиференційованим ціннісним профілем вище оцінюють значущість впливу на рішення інших людей про еміграцію таких чинників, як безробіття і рівень медицини, порівнюючи з тими опитаними, у яких домінують цінності збереження і виходу за межі власного Я ($p = 0,04$ і $p = 0,03$).

За отриманими емпіричними даними також було побудовано факторну модель ставлення до еміграції і ціннісних орієнтацій дорослих, яка включила чотири фактори («Цінності самозвеличення і відкритості до змін», «Позитивне ставлення до еміграції», «Цінності збереження і виходу за межі власного Я», «Готовність до еміграції і зорієнтованість на цінності самостійності») і сумарно пояснила 67,63% дисперсії отриманих емпіричних даних. Враховуючи тему дослідження, найбільший інтерес викликає четвертий фактор моделі – «Готовність до еміграції і зорієнтованість на цінності самостійності». До цього фактора з позитивними значеннями увійшли оцінки припустимості власної еміграції

(0,61) і обізнаності у питаннях еміграції (0,83), а також шкала ціннісної орієнтації на самостійність (0,54). Із цього фактора можна зробити висновок про те, що дорослі, у системі ціннісних орієнтацій яких домінує орієнтація на цінність самостійності, найвище оцінюють припустимість еміграції для самих себе і свою обізнаність у темі еміграції в цілому та щодо окремих питань, які з нею пов'язані.

Висновки. Отже, проведене дослідження підтверджує наявність взаємозв'язку між окремими ціннісними орієнтаціями дорослих та між окремими показниками їхнього ставлення до еміграції й уявленнями про еміграцію в цілому. Водночас при порівнянні досліджуваних з різними домінуючими ціннісними орієнтаціями (із орієнтацією на цінності збереження і виходу за межі власного Я, з орієнтацією на цінності самозвеличення і відкритості до змін, із недиференційованим цін-

нісним профілем) не було виявлено статистично значущих відмінностей за такими найбільш загальними показниками ставлення до еміграції, як оцінка власного ставлення до еміграції, оцінка власного ставлення до людей, які емігрують, оцінка припустимості власної еміграції, оцінка готовності до постійної еміграції, оцінка бажання життя за кордоном для своїх дітей і оцінка власної обізнаності у питаннях еміграції. Можна припустити, що більший вплив на ставлення дорослих до еміграції мають не стільки певні їхні ціннісні орієнтації, скільки наявність у країні проживання можливостей для реалізації цінностей, що лежать в їх основі. Враховуючи це, **перспективою подальших наукових розвідок** у цій темі може бути дослідження впливу на ставлення до еміграції оцінки людиною міри реалізації тих чи інших її індивідуальних цінностей у країні проживання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дідковська Л. Особливості формування мотивації потенційного емігранта. *Тези звітної наукової конференції філософського факультету* / відпов. за випуск Рижак Л., Жигайло Н. Львів, 2022. Вип. 19. С. 153–155.
2. Семків І. І. Методика Ш. Шварца (адаптація Семків І. І.) «Портрет цінностей» (Portrait values questionnaire): опис адаптації та рекомендації до застосування. *Практична психологія та соціальна робота*. 2013. № 1. С. 23–37.
3. Слюсаревський М. М., Блинова О. Є. Психологія міграції. Кіровоград : ТОВ «Імекс ЛТД», 2013. 244 с.
4. Срібна О. В. Психологічні чинники міграційної готовності української молоді. *Наукові перспективи*. 2021. № 11(17). С. 390–400.
5. Cieciuch J., Schwartz S.H. Values and human being. *The Oxford handbook of human essence* / M. van Zomeren & J. F. Dovidio (Eds.). Oxford, UK : Oxford University Press, 2018. P. 219–231.
6. Davidov E., Meulemann B., Schwartz S.H. & Schmidt P. Individual values, cultural embeddedness, and anti-immigration sentiments: Explaining differences in the effect of values on attitudes toward immigration across Europe. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*. 2014. № 66. P. 263–285.
7. Fouarge D., Özer M.N. & Seegers P. Personality traits, migration intentions, and cultural distance. *Papers in Regional Science*. 2019. № 98(6). P. 2425–2454.
8. Sagiv L., Roccas S., Cieciuch J. & Schwartz S.H. Personal values in human life. *Nature human behaviour*. 2017. № 1(9). P. 630–639.
9. Schwartz S.H. National culture as value orientations: Consequences of value differences and cultural distance. *Handbook of the Economics of Art and Culture*. 2014. Vol. 2. P. 547–586.
10. Tabor A. S., Milfont T. L., Ward C. The Migrant Personality Revisited: Individual Differences and International Mobility Intentions. *New Zealand Journal of Psychology (Online)*. 2015. Vol. 44. Iss. 2. P. 89–95.

REFERENCES

1. Didkovska, L. (2022). Osoblyvosti formuvannya motyvatsii potentsiinoho emigranta. *Tezy zvitnoi naukovoї konferentsii filosofskoho fakultetu* / vidpov. za vypusk Ryzhak L., Zhyhailo N. Lviv, 19, 153–155 [in Ukrainian].
2. Semkiv, I. I. (2013). Metodyka Sh. Shvartsa (adaptatsiia Semkiv I.I) «Portret tsinnosti» (Portrait values questionnaire): opys adaptatsii ta rekomendatsii do zastosuvannia. *Praktychna psykhohiia ta sotsialna robota*, 1, 23–37 [in Ukrainian].
3. Sliusarevskiy, M. M., Blynova, O. Ye. (2013). Psykhohiia mihratsii. Kirovohrad : TOV «Imeks LTD» [in Ukrainian].
4. Sribna, O. V. (2021). Psykhohichni chynnyky mihratsiinoi hotovnosti ukrainskoi molodi. *Naukovi perspektyvy*, 11(17), 390–400 [in Ukrainian].

5. Cieciuch, J., & Schwartz, S.H. (2018). Values and human being. *The Oxford handbook of human essence* / M. van Zomeren & J. F. Dovidio (Eds.). Oxford, UK : Oxford University Press, 219–231.
6. Davidov, E., Meulemann, B., Schwartz, S.H., & Schmidt, P. (2014). Individual values, cultural embeddedness, and anti-immigration sentiments: Explaining differences in the effect of values on attitudes toward immigration across Europe. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 66, 263–285.
7. Fouarge, D., Özer, M. N., & Seegers, P. (2019). Personality traits, migration intentions, and cultural distance. *Papers in Regional Science*, 98(6), 2425–2454.
8. Sagiv, L., Roccas, S., Cieciuch, J., & Schwartz, S.H. (2017). Personal values in human life. *Nature human behaviour*, 1(9), 630–639.
9. Schwartz, S. H. (2014). National culture as value orientations: Consequences of value differences and cultural distance. *Handbook of the Economics of Art and Culture*, 2, 547–586.
10. Tabor, A.S., Milfont, T.L., Ward, C. (2015). The Migrant Personality Revisited: Individual Differences and International Mobility Intentions. *New Zealand Journal of Psychology (Online)*, 44(2), 89–95.